

Research Article

The Relationship between Social Trust and Attitudes Toward Foreign Immigrants in Iran

Somayeh Alizadeh¹ , Serajeddin Mahmoudiani^{2*} ¹ MA in Demography, Department of Sociology and Social Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran.² Associate Professor of Demography, Department of Sociology and Social Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 20 December 2024

Accepted: 03 April 2025

Published: 14 July 2025

Keywords:

Attitudes toward foreign immigrants,
Generalized trust,
Institutional trust,
Interpersonal trust,
Iran.

ABSTRACT

Foreign migrants can play a vital role in a country's development; however, they might also present certain social challenges in the host society. Citizens' attitudes toward migrants are influenced by various factors that can lead to either acceptance or rejection. This study aimed to examine the relationship between different aspects of social trust and Iranians' attitudes toward foreign migrants. This research is based on secondary data analysis from the seventh wave of the World Values Survey. The results showed that higher levels of interpersonal trust and generalized trust are significantly associated with more positive attitudes toward migrants. Additionally, attitudes toward migrants tend to become less favorable with increasing age. Single individuals generally have more positive attitudes compared to married individuals. Moreover, except for the illiterate group, higher educational levels are associated with more favorable attitudes toward migrants. Regression analysis further revealed that generalized trust as a significant predictor of positive attitudes toward migrants. These findings suggest that building social trust within society can promote more positive perceptions of foreign migrants and help prevent potential social issues related to their integration.

Introduction

Migration patterns have changed dramatically over time. In earlier periods, due to the relatively small number of migrants, this phenomenon did not significantly affect the social, economic, age, or gender structures of either sending or receiving regions. However, since the 19th century, migration has become a widespread and vital phenomenon that has attracted considerable scholarly attention. Understanding what migration is, how it is measured, and its demographic impacts is therefore especially important. According to global data, there are about 175 million migrants worldwide—roughly one in every 35 people—accounting for about 3 percent of the global population. Additionally, 60 percent of these migrants reside in developed countries. Between 1965 and 2000, the number of migrants worldwide doubled. Factors such as advances in communication, lower transportation costs, wage differences, and unequal levels of social welfare among countries have contributed to this increase. The largest wave of Afghan migration to Iran occurred in 1979 after the Afghan-Soviet war began. This influx has led to significant economic,

*Corresponding author: Serajeddin Mahmoudiani. Associate Professor of Demography, Department of Sociology and Social Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran

E-mail addresses: s.mahmoudiani@shirazu.ac.ir

E-ISSN: 2981-1066/© 2025 Published by Population Association of Iran. This is an open-access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Cite this article:

Alizadeh, S. & Mahmoudiani, S. (2024). The relationship between social trust and attitudes toward foreign immigrants in Iran. *Journal of Population Association of Iran*, 20(40), 181-196. <http://doi.org/10.22034/jpai.2025.2048524.1391>

social, educational, and cultural changes, impacting both migrants and the host society. In recent years, attitudes toward foreign migrants—particularly Afghans—have faced growing challenges. Some Iranians see their presence as a source of social and economic problems, while others do not share this view. The main goal of this study is to examine the link between social trust and Iranians' attitudes toward foreign migrants, aiming to use scientific evidence to develop programs that reduce prejudice and promote greater acceptance.

Methods and Data

This study takes a quantitative approach by analyzing secondary data from the seventh wave of the World Values Survey (WVS), conducted between 2017 and 2020. The WVS is an international longitudinal project that examines individuals' values and attitudes across countries, offering insights into global social, cultural, and value-based changes. The study population includes all Iranian citizens aged 18 and older. Sampling was performed using a stratified method with two strata: region and type of location (urban and rural). Primary sampling units were selected with probability proportional to size, with secondary sampling units consisting of urban districts in major cities. Households were selected through a random route method. Although the survey covered all provinces, not every province was necessarily represented since stratification was not performed at the provincial level. The sampling frame was based on the 2016 national census. A total of 1,030 respondents' data were analyzed. The dependent variable is attitudes toward foreign migrants. Independent variables include interpersonal trust (trust in close individuals such as family and friends), generalized trust (trust in strangers), and institutional trust (trust in domestic institutions and organizations), each measured on a Likert scale. Background variables include age, gender, marital status, and education level. Content validity of the items was verified by experts, and the reliability of the scales was assessed using Cronbach's alpha, confirming their internal consistency.

Findings

The findings reveal a positive and statistically significant relationship between interpersonal trust and attitudes toward foreign migrants: higher interpersonal trust is associated with more positive attitudes toward migrants. A significant correlation was also found between generalized trust and attitudes toward foreign migrants, indicating that greater generalized trust is associated with more favorable attitudes. However, institutional trust did not show a statistically significant effect, although respondents with higher levels of institutional trust tended to express more positive attitudes. Regression analysis results further indicated that, when controlling for other factors, only generalized trust remained a significant predictor of attitudes toward migrants, suggesting that the observed bivariate associations with interpersonal and institutional trust may be spurious. Regarding background variables, age was negatively associated with positive attitudes toward migrants, meaning older respondents expressed less favorable views. Marital status also mattered: single individuals had more positive attitudes than married respondents. Women displayed more favorable attitudes than men, although this difference did not reach statistical significance. Interestingly, illiterate respondents had more positive attitudes than other educational groups; however, excluding illiterate individuals, higher levels of education were associated with more positive attitudes toward migrants.

Discussion and Conclusion

Given the important role of migrants in economic growth and community dynamics, the findings suggest that strengthening social trust can encourage greater acceptance of migrants and help reduce potential social tensions. Achieving this requires designing and implementing practical programs, such as workshops and training courses, to raise awareness of migrants' positive contributions to economic development. Special attention should be given to older age groups and individuals with lower levels of education, as these groups tend to hold less positive attitudes. Improving government institutions' performance—through greater transparency and accountability—may also boost institutional trust and foster more positive public attitudes. Additionally, organizing joint cultural events involving both Iranian citizens and migrants can promote stronger social interactions, mutual understanding, and increased levels of interpersonal and generalized trust. These initiatives can lay the foundation for peaceful coexistence and enable the effective use of migrants' potential in national development. By adopting these approaches, society can move toward greater inclusivity, viewing migrants not as threats but as valuable contributors to collective progress.

مقاله پژوهشی

رابطه اعتماد اجتماعی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی در ایران

سمیه علی‌زاده^۱ ID، سراج‌الدین محمودیانی^۲ ID*

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد جمعیت‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

^۲ دانشیار جمعیت‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۹

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۲۳

واژگان کلیدی:

اعتماد بین‌شخصی،

اعتماد تعمیم‌یافته،

اعتماد نهادی،

نگرش نسبت به مهاجران خارجی،

ایران.

چکیده

مهاجران خارجی می‌توانند نقش مهمی در توسعه کشورها داشته باشند؛ اما در عین حال ممکن است برخی چالش‌های اجتماعی را نیز در جامعه مقصد ایجاد کنند. نگرش شهروندان نسبت به مهاجران تحت تأثیر عوامل متعددی شکل می‌گیرد که می‌تواند به پذیرش یا طرد آنها منجر شود. هدف این مطالعه بررسی رابطه میان ابعاد اعتماد اجتماعی و نگرش ایرانیان نسبت به مهاجران خارجی بود. این پژوهش بر تحلیل ثانویه داده‌های موج هفتم پیمایش ارزش‌های جهانی استوار است. نتایج این تحقیق نشان داد افزایش اعتماد بین‌فردی و اعتماد تعمیم‌یافته به‌طور معنی‌داری با نگرش مثبت‌تر نسبت به مهاجران همراه است. همچنین با افزایش سن، نگرش نسبت به مهاجران منفی‌تر می‌شود. افراد مجرد در مقایسه با افراد متأهل نگرش مثبت‌تری نسبت به مهاجران دارند. علاوه بر این، به‌جز افراد بی‌سواد، با افزایش سطح تحصیلات نگرش مثبت‌تری نسبت به مهاجران مشاهده شد. همچنین تحلیل رگرسیونی نشان داد که افزایش اعتماد تعمیم‌یافته پیش‌بینی‌کننده نگرش مثبت‌تر به مهاجران است. براین اساس می‌توان نتیجه گرفت که تقویت اعتماد اجتماعی در جامعه می‌تواند زمینه‌ساز نگرش مثبت‌تر شهروندان نسبت به مهاجران خارجی باشد و از بروز برخی ناهنجاری‌های اجتماعی مرتبط با آنها پیشگیری کند.

مقدمه و بیان مسئله

مهاجرت رویدادی پیچیده و با ابعاد مختلف است که سابقه‌ای برابر با عمر بشر دارد. شکل مهاجرت‌ها در گذر زمان تغییر کرده است. از آنجایی که در گذشته تعداد مهاجرت‌ها و افراد مهاجر کم بوده، مهاجرت تأثیر زیادی بر ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، سنی و جنسیتی مناطق مهاجرپذیر و مهاجرفرست نداشته است. از قرن نوزدهم میلادی، مهاجرت به‌عنوان پدیده‌ای فراگیر و مهم مطرح شد و توجه اندیشمندان را به خود جلب کرد (رحیمی، ۱۳۹۹). آگاهی از تعریف دقیق مهاجرت، روش اندازه‌گیری و چگونگی تأثیرگذاری آن در جمعیت‌های انسانی از اهمیت خاصی برخوردار است (محمودیانی، ۱۴۰۱: ۱۰). در تعریفی که جان ویکس^۱ از مهاجرت بیان کرده، مهاجرت را رها کردن فعالیت‌های سازمان‌یافته یک محل و انتقال دایره

¹ Weeks

*نویسنده مسئول: سراج‌الدین محمودیانی. دانشیار جمعیت‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

رایانامه: s.mahmoudiani@shirazu.ac.ir

استناد به این مقاله: علی‌زاده، سمیه؛ محمودیانی، سراج‌الدین (۱۴۰۴). رابطه اعتماد اجتماعی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی در ایران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی

ایران، ۲۰(۴۰)، ۱۸۱-۱۹۶. <http://doi.org/10.22034/jpai.2025.2048524.1391>

فعالیت‌ها به محلی دیگر عنوان کرده‌است. در حالت کلی مهاجرت به دو نوع داخلی و بین‌المللی تقسیم می‌شود. مهاجرت داخلی معمولاً امری آزادانه است و افراد حق دارند محل زندگی جدید خود را انتخاب کنند؛ با این حال، این بدان معنا نیست که جابه‌جایی‌های داخلی همواره داوطلبانه باشد، چرا که در برخی شرایط افراد ناگزیر به تغییر محل سکونت می‌شوند. در کشورهای در حال توسعه درگیری‌های داخلی و بلایای طبیعی می‌تواند مردم را مجبور به ترک خانه‌هایشان و پناه بردن به نقاط امن در کشور خودشان کند. مهاجرت‌های بین‌کشوری بعضی اوقات آزاد است؛ اما اغلب شرایط سختی برای ورود به کشور مقصد وجود دارد. مهاجرت‌های بین‌المللی استرس‌زاتر از مهاجرت‌های داخلی هستند، چون فرد مهاجر علاوه بر جابه‌جایی باید خود را با زبان، فرهنگ و انتظارات جامعه مقصد هماهنگ کند (ویکس، ۱۳۹۵: ۲۹۱). هیچ‌گاه مهاجرت در سطح بین‌المللی مانند پایان قرن بیستم و ابتدای هزاره جدید میلادی پویایی، وسعت، عمق و چالش نداشته است (Toto et al., 2004).

براساس برخی آمارها، ۱۷۵ میلیون مهاجر در سراسر جهان وجود دارد؛ یعنی از هر ۳۵ نفر یک نفر مهاجر است و مهاجران ۳ درصد از کل جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند. همچنین، آمارها نشان می‌دهد که ۶۰ درصد مهاجران در کشورهای پیشرفته زندگی می‌کنند. از سال ۱۹۶۵ تا ۲۰۰۰ تعداد مهاجران جهان دو برابر شده‌است. عواملی مثل سیستم‌های ارتباطی، ارزان‌تر شدن هزینه حمل‌ونقل، نابرابری سطح دستمزدها و نابرابری در سطح رفاه اجتماعی در کشورهای مختلف، باعث افزایش مهاجرت در طول این سال‌ها شده‌است (Collinson, 1999). افزایش مهاجرت‌های بین‌المللی در مطالعات پیشین (شریفی و شهنازی، ۱۴۰۲؛ پاداشی اصل و همکاران، ۱۴۰۳) نیز مورد تأیید قرار گرفته است. در عصر جهانی‌شدن و دگرگونی‌های پرشتاب اجتماعی، مزایای بی‌شمار و چالش‌های بغرنج تنوع قومیتی در برابر شمار رو به رشدی از دولت‌ها قرار می‌گیرد و مهاجرت‌های بین‌المللی همراه با ادغام شدن و یکپارچگی اقتصاد جهانی شتاب بیشتری می‌گیرد. متعاقباً وجود پیشینه‌های متفاوت زبانی، دینی و فرهنگی می‌تواند باعث دشمنی‌های آشکار میان گروه‌های قومی شود (گیدنز، ۱۳۸۶: ۳۷۴). لذا مقابله با این تعارض‌های قومی و پیشگیری از آن‌ها یکی از چالش‌های پیش‌روی تک تک دولت‌ها و ساختارهای سیاسی بین‌المللی است و هر کدام از کشورها برحسب شرایط داخلی کشور خود باید تدابیر لازم را برای کنترل و نظارت بر این امر مهم به کار ببرند (گیدنز، ۱۳۸۶: ۳۷۶).

ایران یکی از کشورهای مهمی است که از کشورهای همسایه مانند افغانستان، پاکستان و عراق مهاجر می‌پذیرد. درصد بالایی از این مهاجران متعلق به کشور افغانستان هستند که به‌علت فرار از وضعیت نامناسب امنیتی و اقتصادی کشور خود به ایران پناه آورده‌اند. بیشترین موج مهاجرت از افغانستان به ایران مربوط به سال ۱۳۵۷ با آغاز جنگ‌های سخت میان مجاهدین افغان و شوروی سابق بود. ورود مهاجران به ایران باعث شده است تا تحولات مختلفی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و فرهنگی هم برای مهاجران و هم برای جامعه میزبان اتفاق بیفتد (وئوقی و محسنی، ۱۳۹۵).

موج بعدی مهاجرت افغانستانی‌ها به ایران طی سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۵ اتفاق افتاد و تعداد زیادی مهاجر وارد کشور شدند. براساس داده‌های طرح آمایش وزارت کشور بعد از سقوط طالبان در سال ۱۳۸۵، تا اوایل آن سال در حدود ۱/۵ میلیون نفر مهاجر به افغانستان بازگشتند. در سال ۱۳۹۴ حدود ۲/۵ میلیون افغانستانی، از جمله دارندگان گذرنامه یا افغانستانی‌های بدون مدرک در ایران سکونت داشته‌اند (محمودیان، ۱۴۰۱: ۱۰۹).

در سال‌های اخیر نگرش نسبت به مهاجران خارجی، به‌ویژه افغانستانی‌ها، با چالش‌های زیادی روبه‌رو بوده است. برخی از ایرانیان معتقدند حضور مهاجران خارجی، مانند افغانستانی‌ها، مشکلات اجتماعی و اقتصادی زیادی به‌دنبال داشته و در مقابل عده‌ای دیگر چنین نگرشی ندارند. بی‌تردید اعتماد اجتماعی یکی از متغیرهای تأثیرگذار بر نگرش افراد نسبت به مهاجران خارجی است. اعتماد اجتماعی یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی است. اعتمادسازی و افزایش اعتماد به‌عنوان عاملی مهم در زمینه‌سازی و ایجاد فضای لازم برای تربیت و پرورش سرمایه انسانی و مهم‌تر از آن حفظ میراث انسانی در کشور امری انکارناپذیر است (محسنی تبریزی و شیرعلی، ۱۳۸۸).

کشورهایی با سطح اعتماد اجتماعی بالا کمتر فساد می‌کنند، میزان برابری اقتصادی بیشتری دارند و تلاش بیشتری برای کمک به افرادی که منابع کمتری در اختیار دارند می‌کنند و در نتیجه مهاجرت کمتری به خارج از کشور دارند (صادقی و همکاران، ۱۳۹۷). انواع اعتماد اجتماعی از بسترهای مهم و اثرگذار بر تصمیم‌گیری افراد بر مهاجرت به خارج از کشور است. اعتماد بین‌شخصی متشکل از دیدگاه‌های مثبت نسبت به آشنایان است. اعتماد تعمیم‌یافته به اعتماد به غریبه‌ها و افراد ناشناس اشاره دارد. اعتماد نهادی نیز حاصل اعتماد مردم به ارگان‌ها و سازمان‌های داخل کشور است (تونکس و همس، ۱۳۸۷). در تعریف اعتماد تعمیم‌یافته که به آن اعتماد اجتماعی نیز می‌گویند، اعتماد از دایره روابط چهره‌به‌چهره فراتر می‌رود و در سطحی وسیع‌تر از روابط خانوادگی،

همسایگی و طایفه‌ای قرار می‌گیرد. حوزه ارتباط در اعتماد اجتماعی از سطح روابط درون گروهی به تعامل بین گروهی ارتقاء پیدا می‌کند (صادقی و همکاران، ۱۳۹۷). به‌طور خلاصه اعتماد تعمیم‌یافته همان اعتماد به غریبه‌هاست، کسانی که شخصاً آن‌ها را نمی‌شناسیم. مطالعات پیشین (صادقی و همکاران، ۱۳۹۷) نشان داده‌اند که در دو دهه اخیر میزان سرمایه اجتماعی ایرانیان در سطوح مختلف به‌ویژه در سطح کلان، کاهش یافته و در چنین شرایطی متعاقباً اعتماد اجتماعی نیز تنزل می‌یابد.

تغییرات اقتصادی و اجتماعی و سیاسی کشور باعث افزایش نگرش منفی به مهاجران افغانستانی شده است (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۵). نگرش مجموعه نسبتاً پایداری از احساسات، باورها و آمادگی‌های رفتاری اشخاص، اندیشه‌ها و گروه‌ها است. آگاه بودن از نگرش‌های افراد می‌تواند دارای اهمیت زیادی باشد. شناخت نگرش‌های مردم می‌تواند به پیش‌بینی رفتار آنها منجر شود. از طرفی نگرش یک سازوکار پنهانی است که رفتار را هدایت می‌کند (وئوقی و محسنی، ۱۳۹۵).

نگرش‌های مثبت یا منفی، تا حد زیادی به اعتماد اجتماعی حاکم در جامعه وابسته است. در ایران، حضور تعداد قابل توجهی از مهاجران خارجی، به‌طور خاص افغانستانی‌ها، به‌ویژه در دهه‌های اخیر، اهمیت بررسی این موضوع را دوچندان کرده است. مطالعه نگرش ایرانیان نسبت به این مهاجران می‌تواند درک بهتری از نحوه تعامل و رفتارهای اجتماعی ایرانیان در مواجهه با آنها را به‌دنبال داشته باشد. سوگیری‌ها درباره مهاجران خارجی می‌تواند کشور را از حضور مهاجران خارجی با کیفیت نیز محروم سازد. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، بررسی رابطه میان ابعاد اعتماد اجتماعی و نگرش ایرانیان نسبت به مهاجران خارجی است. در واقع، این پژوهش به‌دنبال پاسخ به این سؤالات می‌باشد: ۱- ایرانیان چه نگرشی نسبت به مهاجران خارجی در کشور دارند؟ ۲- آیا ابعاد اعتماد اجتماعی بر نگرش نسبت به مهاجران خارجی تأثیر می‌گذارند؟ ۳- کدام نوع اعتماد اجتماعی بیشترین تأثیر را بر نگرش ایرانیان نسبت به مهاجران خارجی دارد؟

پیشینه پژوهش

مطالعات نسبتاً قابل توجهی در زمینه نگرش نسبت به مهاجران خارجی انجام شده است. مطالعه‌ای در شیلی (Mera Lemp et al., 2024) نشان داده است که تهدید فرهنگی از نگاه معلمان بر نگرش آنها نسبت به دانش‌آموزان مهاجر تأثیرگذار بوده است. نتایج آن مطالعه همچنین بر اهمیت توجه به فرآیندهای شناختی-اجتماعی و عاطفی مؤثر بر باورها و نگرش‌های معلمان نسبت به دانش‌آموزان مهاجر، برای تسهیل آموزش کار و روابط مدرسه، تأکید دارد.

در مطالعه دیگری (Naveed & Wang, 2021) با استفاده از داده‌های ۳۳ کشور عمدتاً اروپایی در دوره ۲۰۰۳-۲۰۱۶ و با کنترل برخی عوامل مانند تورم، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و پیشرفت تحصیلی، نتایج نشان داده که بین نگرش فراگیر و خوب نسبت به مهاجران و ادغام اجتماعی آن‌ها در جامعه مقصد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. در مطالعه‌ای (Rustenbach, 2010) با عنوان «منابع نگرش منفی نسبت به مهاجران در اروپا: یک تحلیل چند سطحی» نشان داده شده که اعتماد بین‌فردی منطقه‌ای و ملی، سطح تحصیلات، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و متغیرهای سیاسی پیش‌بینی‌کننده‌های کلیدی نگرش‌های ضد مهاجر است. در پژوهشی دیگر (Facchini & Mayda, 2008) در کشورهایی با سطوح درآمدی متفاوت، نتایج نشان داده که تنها اقلیت کوچکی از افراد طرفدار سیاست‌های بازتر مهاجرتی هستند. با توجه به وسعت مخالفت با مهاجرت که در افکار عمومی ظاهر می‌شود، تعجب‌آور است که اصلاً مهاجرت صورت می‌گیرد. آن‌ها در نهایت متوجه شدند گروه‌هایی که ذی‌نفع هستند از ورود مهاجران استقبال می‌کنند. یک بررسی در نیوزلند (Ward & Masgoret, 2008) نتیجه گرفته است که نیوزلندی‌ها نگرش مثبتی نسبت به مهاجران دارند و در مقایسه با استرالیایی‌ها و شهروندان اتحادیه اروپا از چندفرهنگی بودن بیشتر حمایت می‌کنند. مایدا^۱ (۲۰۰۴) در تحقیق خود در کشورهای توسعه‌یافته نشان داده که در کشورهای با اقتصاد متنوع، تحصیلات تأثیر معنی‌داری بر تبیین نگرش مردم نسبت به مهاجران ندارد؛ زیرا تأثیر مهاجرت بر عرضه نیروی کار کم است. مسی و آیسآ^۲ (۲۰۰۵) در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که شبکه‌های اجتماعی بر مهاجرت اثر می‌گذارند. با وجود این، تأثیر آن‌ها همیشه به یک اندازه نیست. هربروس و کرید^۳ (۲۰۰۹) در مطالعه خود به این نتیجه رسیده‌اند افرادی که سرمایه اجتماعی بالاتری دارند نگرش مثبت‌تری به مهاجرت دارند.

یک تحقیق (Pass & Halapuu, 2015) که درباره نگرش مردم نسبت به مهاجران در ۲۶ کشور اروپایی انجام شده به این نتیجه رسیده که نگرش اروپائیان به مهاجران با ۱- ویژگی‌های شخصیتی پاسخگویان ۲- ویژگی‌های کشور ۳- نگرش مردم نسبت به

¹ Marya Mayda

² Massey & Aysa

³ Herreros & Criado

مؤسسات آن کشور و ۴- امنیت اقتصادی و اجتماعی آن کشور در ارتباط است.

نتایج مطالعه‌ای (بیگوند و رجبلو، ۱۳۹۳) که با استفاده از تحلیل ثانویه داده‌های موج پنجم پیمایش ارزش‌های جهانی به بررسی نگرش مردم نسبت به مهاجران/کارگران خارجی در بین ۵۳ کشور پرداخته، نشان داده است که شاخص ضریب جینی جوامع با میزان پذیرش مهاجران خارجی رابطه معکوسی دارد. نتایج تحقیقی (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۵) که بر روی نگرش نسبت به مهاجران افغانستانی انجام شده است بیانگر نوعی نگرش منفی نسبت به مهاجران خارجی به ویژه افغانستانی‌ها است. در پژوهشی دیگر (وٹوقی و محسنی، ۱۳۹۵) درباره نگرش شهروندان مشهدی به مهاجران افغانستانی نشان داده شده است که بیشترین نگرش منفی شهروندان مشهدی مربوط به متغیر آسیب‌های اجتماعی است. نگرش پاسخگویان درباره تأثیر مهاجران در امر آموزش هم‌چندان مثبت نبوده است.

به‌طور کلی مطالعات پیشین نشان داده‌اند که اعتماد اجتماعی، تحصیلات افراد، درجه توسعه‌یافتگی کشور و میزان بیکاری از متغیرهای اصلی تأثیرگذار بر نگرش نسبت به مهاجران خارجی در یک کشور است. چندین دهه است که ایران مقصد مهاجرتی برخی مهاجران خارجی، به‌ویژه مهاجران افغانستانی، بوده است. شواهد پیشین نشان‌دهنده آن بود که به موازات تغییرات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در کشور، نگرش ایرانیان نسبت به مهاجران خارجی تغییر کرده است. این تحقیق در ادامه مطالعات پیشین، به دنبال بررسی رابطه ابعاد اعتماد اجتماعی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی است. استفاده از داده‌های کلان و نیز تأکید خاص بر ابعاد اعتماد اجتماعی از وجوه تمایز این تحقیق با مطالعات قبلی است.

چارچوب نظری

عوامل مختلفی در تقسیم‌بندی نظریه‌های مهاجرت دخال دارند و می‌توان آنها را به دو دسته نظریه‌های کارکردگرایی که بر جذب و دفع و تعادل تأکید دارند و نظریه‌های انتقالی که بر الگوها و روندهای مهاجرت تأکید دارند، تقسیم‌بندی کرد (محمودیانی، ۱۴۰۱: ۲۵). سطح تحلیل، عامل دیگری در تقسیم‌بندی نظریه‌ها است که می‌توان در سه سطح کلان، خرد و میانی طبقه‌بندی کرد (Faist, 2002).

معروف‌ترین نظریه‌ای که پدیده مهاجرت را تبیین می‌کند، نظریه جاذبه - دافعه راونشتاین^۱ است. براساس این نظریه مردم یا به دلیل عوامل دافعه مبدأ یا به خاطر عوامل جاذبه مقصد نقل مکان می‌کنند. به نظر وی تمایل به پیشرفت دلیل اصلی مهاجرت ارادی (دست کم در اواخر قرن ۱۹) است (ویکس، ۱۳۹۵: ۳۵۱-۳۵۲). راونشتاین برای اولین بار استدلال کرد که مهاجرت پدیده‌ای اتفاقی نیست؛ بلکه قوانینی خاص بر آن حاکم است (زرقانی و سجادی قیداری: ۱۳۹۳).

براساس نظریه شبکه، مهاجرت زمانی که آغاز شود، ممکن است روندی را در پیش بگیرد که کاملاً متفاوت با نیروهایی است که در وهله نخست آن را تشکیل داده بودند. براساس نظریه شبکه، مهاجران بین خود رابطه ایجاد می‌کنند. این روابط احتمال مهاجرت‌های بین‌المللی را افزایش می‌دهد زیرا از هزینه و خطر مهاجرت می‌کاهد. مهاجرت به‌وسیله فرآیند اشاعه تداوم می‌یابد تا آنکه در نهایت همه کسانی که آرزویش را دارند مهاجرت کنند (ویکس، ۱۳۹۵: ۳۱۳).

لویس^۲ (۱۹۵۴) برای پاسخ به چگونگی افزایش رشد اقتصادی از مفهوم اقتصاد دوگانه اقتصاددانان کلاسیک استفاده کرده است. مهاجرت نیروی کار به کشورهای توسعه‌یافته ناشی از تقاضای ذاتی اقتصاد این کشورها برای جذب نیروی کار است. وجود اقتصاد و بازار کار دوگانه جریان مهاجرت نیروی کار را تضمین می‌کند. مهاجران نسبت به هم‌تایان خود در مبدأ از اوضاع بهتری برخوردار خواهند بود هر چند در مقایسه با جامعه میزبان در موقعیت پایین‌تری قرار دارند (محمودیانی، ۱۴۰۱: ۳۲-۳۳).

رانیس و فی^۳ (۱۹۶۱) مهاجرت را در بطن فرآیندهای توسعه اقتصادی تبیین می‌کنند. در این اقتصاد دوگانه که شامل دو بخش نوین سرمایه‌داری و بخش سنتی معیشتی است، بازده نیروی کار می‌تواند ناچیز یا حتی نزدیک به صفر باشد که اقتصاددانان از آن به‌عنوان بیکاری پنهان نام می‌برند. انتقال نیروی کار از بخش سنتی به بخش صنعتی، در این شرایط می‌تواند سبب رونق اقتصاد و کاهش بیکاری شود (رحیمی، ۱۳۹۹).

براساس نظریه علل انباشتگی، هر مهاجرتی می‌تواند تصمیمات بعدی مهاجرت را تحت تأثیر قرار دهد؛ زیرا مهاجرت بر محیط

¹ Ravenstein

² Lewis

³ Ranis & Fei

اجتماعی هر دو نقطه مبدأ و مقصد تاثیر می‌گذارد. **مسی^۱ (۲۰۰۵)** براساس داده‌های به‌دست آمده از مهاجرت مکزیک‌ها، به این نتیجه رسید که راه‌اندازی یک جریان مهاجرتی به مراتب آسان‌تر از متوقف کردن آن است. مهاجرت به‌صورت انباشتی باعث ایجاد مهاجرت‌های بیشتر می‌شود، چرا که اعضای گروه‌های مهاجر از آن سود می‌برند (سرمایه انسانی) و توسعه شبکه‌های اجتماعی (سرمایه اجتماعی) مهاجرت را تسهیل می‌کند (**ویکس، ۱۳۹۵: ۳۱۳**).

نظریه اقتصاد نفوکلاسیک بر تمایل بازار به حفظ تعادل از طریق رفتار عقلانی افراد و خانواده‌ها تأکید دارد. مهاجرت از تفاوت‌های جغرافیایی در عرضه و تقاضای نیروی کار و همچنین تفاوت درآمد میان کشورهای با نیروی کار زیاد و کشورهای با سرمایه زیاد ناشی می‌شود. براین اساس، اشتغال کامل رابطه‌ای خطی میان تفاوت درآمد و جریان‌های مهاجرتی ایجاد می‌کند. توانایی برای مهاجرت با هزینه‌ها ارتباط دارد و برای افراد کشورهای فقیر، مهاجرت تقریباً غیرممکن است (**محمودیانی و محمودیان، ۱۳۹۷**). براساس نظریه سازمانی، پس از آغاز مهاجرت، این پدیده ممکن است توسط سازمان‌هایی که با هدف تسهیل فرآیند مهاجرت تأسیس شده‌اند و از آن سود می‌برند، ادامه یابد. چنین سازمان‌هایی، با وجود تلاش دولت‌ها برای محدود کردن تعداد مهاجران، به تداوم جریان‌های مهاجرتی کمک می‌کنند (**ویکس، ۱۳۹۵: ۳۱۳**).

مبادله نابرابر میان کشورها، عنصر اصلی نظریه وابستگی به‌شمار می‌آید. این نظریه بر وجود روابط نابرابر میان مراکز صنعتی (جهان توسعه‌یافته) و مناطق پیرامونی کشاورزی (کشورهای درحال توسعه) تأکید دارد. مهاجرت نیروی کار از کشورهای فقیر (پیرامونی) به کشورهای ثروتمند (مرکزی)، نوعی استثمار تلقی می‌شود، چراکه مهاجران در مقصد با انواع تبعیض مواجه شده و دچار احساس بیگانگی می‌شوند (**Fassmann & Musil, 2013**).

زلینسکی^۲ (۱۹۷۱) کوشید قواعد منظمی را در توسعه فردی در زمان و مکان در نظر بگیرد که دارای هفت قاعده مهم است: ۱- حرکت از جابجایی کم به جابجایی زیاد به موازات توسعه یافتگی ۲- هماهنگی بین انتقال تحرکی و انتقال جمعیتی و سایر انتقال‌ها ۳- تغییرات بسیار در شکل و شدت جابجایی‌ها ۴- تغییرات هم‌زمان در شکل و شدت تحرکات مکانی و قضایی و در جابجایی اطلاعات ۵- وجود الگوهای منسجم و منظم در سطح کلی و عام ۶- این فرآیندها همواره به صورت عمودی و افقی در طول زمان تسریع می‌یابد ۷- این مراحل برگشت‌ناپذیر هستند.

نظریه «کوهان مهاجرتی» را **مارتین و تیلور^۳ (۱۹۹۶)** توسعه دادند و به این معنا است که در مسیر توسعه اقتصادی معمولاً یک کوهان و برآمدگی (افزایش) مهاجرتی اتفاق می‌افتد که با نظریه انتقال سوم جمعیتی مرتبط است. در نظریه انتقال جمعیتی به تغییر جمعیت مناطق به علت افزایش مهاجرت اشاره شده است. در این نظریه به بررسی افزایش کوتاه مدت مهاجرت ناشی از احیای اطلاعات تجارت سرمایه‌گذاری و کمک خارجی اشاره شده است (**محمودیانی، ۱۴۰۱: ۴۸**).

نیشیدا^۴ (۱۹۹۹) مهم‌ترین عامل مؤثر بر نگرش و رفتار افراد را مجموعه‌ای از تجارب فردی می‌داند که سبب شکل‌گیری مفاهیم در ذهن انسان می‌شود. ذخیره دانش موجود در ذهن فرد، که حاصل تعاملات و تجربیات اجتماعی است، او را برای کنش در موقعیت‌های مختلف آماده می‌سازد. نگرش دانش تعمیم‌یافته‌ای است که از تجربیات گذشته فرد ناشی می‌شود. این دانش به‌صورت مجموعه‌ای از اطلاعات مرتبط در ذهن سازمان‌دهی شده و برای هدایت رفتار فرد در موقعیت‌های روزمره به کار می‌رود.

برخی نظریه‌ها نیز بر ارتباطات بین گروهی تأکید دارند که می‌توانند توضیح دهنده نگرش افراد نسبت به دیگر گروه‌های جامعه باشد. یکی از این نظریه‌ها تئوری تماس بین گروهی^۵ است. براساس این نظریه، تماس بین گروهی معمولاً به کاهش تعصب منجر می‌شود. تماس بین گروهی پیامدهای مثبتی مانند افزایش اعتماد و بخشش نسبت به تفرقات گذشته به‌همراه دارد. این تأثیرات نه‌تنها در مورد گروه‌های قومی، بلکه در مورد سایر گروه‌ها مانند همجنس‌گرایان، افراد دارای معلولیت و بیماران روانی نیز مشاهده می‌شود. در این میان، دوستی‌های بین گروهی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. افزون بر این، اثرات تماس معمولاً فراتر از اعضای برون گروه حاضر در موقعیت خاص گسترش می‌یابد و به کل گروه برون گروه، موقعیت‌های دیگر و حتی سایر برون گروه‌هایی که مستقیماً در تماس مشارکت ندارند، تعمیم داده می‌شود. این اثرات همچنین به نظر می‌رسد که در میان ملت‌ها، جنسیت‌ها و گروه‌های سنی مختلف به‌صورت جهانی وجود دارند (**Pettigrew et al., 2011**). درنهایت، هم تفاوت‌های فردی و هم هنجارهای اجتماعی در شکل‌دهی

¹ Massey

² Zelinsky

³ Martin & Tylor

⁴ Nishida

⁵ Intergroup Contact Theory

به اثرات تماس بین‌گروهی نقش دارند (Pettigrew, 1998). ارتباط نظری تئوری فوق با موضوع تحقیق حاضر را می‌توان چنین توضیح داد که ارتباط نزدیک و تعامل مثبت بین گروه‌های مختلف (بومی‌ها و مهاجران) می‌تواند به کاهش نگرش‌های منفی و پیش‌داوری‌ها بینجامد. با این حال، اگر این تماس‌ها منفی یا خصومت‌آمیز باشند، می‌تواند تعصبات را تقویت کند. برقراری ارتباط نزدیک نیز نیازمند وجود سطحی از اعتماد اجتماعی در بین شهروندان جامعه است که آیا به دیگران اعتماد دارند یا خیر.

نظریه هویت اجتماعی یکی از نظریه‌های مهم روانشناسی اجتماعی است که در تحلیل خشونت‌های گروه‌های اجتماعی استفاده می‌شود. براساس این نظریه افراد در برابر قدرت، منزلت و اندازه گروه‌شان حساس هستند و تمایل دارند از ارزش‌ها و نشانه‌ها و نهادهای اجتماعی که مربوط به گروه‌شان است، حمایت کنند. اعضای گروه اقلیت در جامعه پیش‌زمینه‌ای برای تجربه خشونت و تهدید ندارند؛ بلکه آن دسته از گروه‌های اجتماعی در معرض این تصور هستند که دارای تعارض در منافع و رقابت جدی با یکدیگر هستند (Frantz et al., 2004).

نظریه هویت اجتماعی برای اولین بار توسط تاجفل (۱۹۷۴، ۱۹۷۹) مطرح شد. تاجفل در مطالعات خود دریافت که عواملی چون احترام به خود یا عزت نفس و داشتن احساس مثبت نسبت به گروه خودی در هویت‌یابی افراد مؤثر است و باعث می‌شوند از درون گروه طرفداری و اعضای گروه دیگر را تحقیر کنند (Greenberg et al., 2009: 322). براساس نظریه هویت اجتماعی هنگامی که رقابت بر سر افتخار، احترام، ارزشمندی و بهتر دیده شدن باشد، پیروزی و برد یعنی همه چیز و به دنبال آن حل تعارض دشوار می‌شود. بر همین مبنا این گروه‌ها تولیدات سایر گروه‌ها را بی‌ارزش دانسته و در تخصیص منابع نسبت به آن‌ها تبعیض قائل می‌شوند. این در صورتی است که رقابت بر سر منابع مادی با توزیع عادلانه منابع، قابل حل و فصل است (اسمیت و مکی^۱، ۱۳۹۲: ۵۸۸-۵۸۶). یکی دیگر از نظریه‌های قابل طرح، مفهوم «هتروفوبیا»^۲ است که به معنای ترس از دیگری تلقی می‌شود. زیگموند باومن، هتروفوبیا را نوعی ناراحتی یا اضطراب می‌داند که افراد هنگام مواجهه با دیگری که برقراری ارتباط با آن‌ها برایشان دشوار است، تجربه می‌کنند. بیگانه‌هراسی یا ترس از خارجی‌ها، زیرمجموعه‌ای از هتروفوبیا است. در این حالت، «دیگری»، «خارجی» یا «مهاجر» به هدف اضطراب تبدیل می‌شود. پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند که هرچه مهاجران از نظر فرهنگی، قومی یا نژادی با گروه غالب تفاوت بیشتری داشته باشند، احتمال نگرش منفی جمعیت بومی نسبت به آن‌ها نیز افزایش می‌یابد (Chandler & Tsai, 2001).

هتروفوبیا ریشه در ترس‌های فرهنگی دارد. در مقابل، رقابت بر سر منابعی مانند شغل، کالاهای عمومی و منابع دولتی میان گروه‌های قومی مختلف، به بسیج قومی منجر می‌شود. در چنین شرایطی، رقابت و کشمکش‌ها حول محور هویت‌های قومی، مهاجران و دسترسی به منابع عمومی سازماندهی می‌شود. همچنین، در بازار کاری که براساس خطوط قومی یا نژادی تقسیم شده است، احتمال بروز تنش و تعارض میان گروه‌های قومی افزایش می‌یابد. در نهایت، چه ترس از غریبه‌ها و چه رقابت بر سر منابع، هر دو می‌توانند منجر به شکل‌گیری نگرش‌های منفی و ضد مهاجر شوند (Macleod, 2009: 373).

دسته‌ای دیگر از نظریه‌های مرتبط با این تحقیق، نظریه‌هایی هستند که به بحث اعتماد اجتماعی می‌پردازند. یکی از نظریه‌پردازان قابل ذکر در این زمینه اوفه^۳ (۱۹۹۶، ۱۹۹۹) است. او براین باور است که نهادها از طریق ترویج و گسترش ارزش‌هایی اعتمادآفرین مانند صداقت، پایبندی به تعهدات، انصاف و همبستگی، در تعمیم و تقویت اعتماد در میان مردم نقش مؤثری ایفا می‌کنند (تاجبخش، ۱۳۸۵: ۲۵۴-۲۵۱). اوفه این فرایند را کیفیت نهادی می‌نامد که سبب گسترش اعتماد به افرادی می‌شود که هرگز با آنها تماس نداشته‌ایم (تاجبخش، ۱۳۸۵: ۲۴۶)، با این حال، از نگاه او، شکل‌گیری این کیفیت مستلزم ارزیابی مثبت شهروندان از عملکرد نهادهاست؛ ارزیابی‌ای که تنها در صورتی حاصل می‌شود که نهادها بتوانند آگاهی عمومی را ایجاد کرده و در پی آن، گرایش‌ها و رفتارهای مردم را جهت‌دهی کنند (فتحی، ۱۴۰۱: ۳۱). پاتنام^۴ (۱۹۹۳، ۲۰۰۰) معتقد است که شایع‌ترین شکل سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی است که تحت عنوان منابع اخلاقی نیز شناخته می‌شود. اعتماد در معنای فردی، یک ویژگی شخصی و در ارتباط با وضعیت اجتماعی، میزان تحصیلات، میزان درآمد و تجارب شخصی آن‌ها است. افراد در انجام کارهای خود نیاز به اعتماد به دیگران دارند و این اعتماد نیز براساس شناخت از خلق‌وخو، توانایی و به دنبال آن، پیش‌بینی فرد مورد نظر به‌دست خواهد آمد. در جوامع کوچک این پیش‌بینی براساس چیزی به نام اعتماد صمیمانه انجام می‌شود، یعنی اعتمادی که به آشنایی نزدیک با فرد

¹ Smith & Mackie

² Heterophobia

³ Offe

⁴ Putnam

بستگی دارد. هرچند ویژگی‌های فردی بر میزان اعتماد مؤثر است؛ اما عوامل اجتماعی سهم و اهمیت بیشتری در ارتباط با اعتماد دارند (فتحي، ۱۴۰۱: ۳۰).

از نظر گیدنز، اعتماد اجتماعی به سه نوع تقسیم می‌شود: اول، اعتماد بین‌فردی یا اعتماد به افراد آشنا؛ دوم، اعتماد اجتماعی یا اعتماد تعمیم‌یافته که به بیگانگان مربوط می‌شود؛ و سوم، اعتماد به نظام‌های تخصصی (گیدنز، ۱۳۸۶، ۱۲۰). با ورود به عصر مدرنیته، زمینه و محیط‌های اعتماد یا از بین رفته و یا بسیار تحلیل رفته‌اند. در این شرایط، تأثیر سه نیروی بزرگ از جمله جدایی زمان از مکان و سازوکار از جاکندگی و ایجاد نظام‌های تخصصی و انتزاعی، که از ویژگی‌های متمایز نظام مدرن می‌باشند، حوزه‌های وسیعی از محیط‌های مادی و اجتماعی زندگی کنونی را سازمان داده و تغییرات زیادی را به همراه داشته‌است. یکی از مهم‌ترین تغییرات، تغییر در نوع اعتماد است که از سطح اعتماد متقابل و شخصی به اعتماد انتزاعی تغییر یافته است (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۱۶). در مجموع نظریه‌های فوق‌الذکر از آن حکایت دارند که افراد برای زندگی بهتر و در نتیجه عوامل دافعه مبدأ یا عوامل جاذبه مقصد، دست به مهاجرت می‌زنند. در جامعه مقصد نیز افراد بومی یا شهروندان آن جامعه نگرشی مثبت یا منفی به مهاجران خواهند داشت. این نظریه‌ها نشان دادند که ارزیابی مهاجران خارجی به‌عنوان تهدیدی برای ارزش‌های فرهنگی جامعه میزبان یا تهدیدی برای فرصت‌های مادی و شغلی به شکل‌گیری نگرش منفی نسبت به مهاجران خارجی منجر می‌شود.

روش پژوهش و داده‌ها

این مطالعه با رویکرد کمی و روش تحلیل ثانویه داده‌های موج هفتم ارزش‌های جهانی^۱ انجام شده است. موج هفتم ارزش‌های جهانی به آخرین مرحله از پروژه پیمایش ارزش‌های جهانی اشاره دارد که بین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰ انجام شده است. این پیمایش یک پروژه بین‌المللی و طولانی‌مدت است که برای بررسی نگرش‌ها و ارزش‌های افراد در کشورهای مختلف جهان طراحی شده است. هدف پیمایش مذکور، سنجش تغییرات اجتماعی، فرهنگی، و ارزشی در جوامع مختلف در جهان است. جامعه آماری این نمونه‌گیری شامل کلیه شهروندان ایرانی ۱۸ سال به بالا بوده است. نمونه‌گیری به‌صورت طبقه‌بندی‌شده (دو طبقه: منطقه و نوع محل) انجام شده است که شامل انتخاب واحدهای اولیه نمونه‌گیری^۲ با احتمال متناسب با حجم (شامل مناطق شهری و مناطق روستایی)، واحدهای ثانویه نمونه‌گیری^۳ شامل نواحی شهری در شهرهای بزرگ و روش مسیر تصادفی (واحدهای سوم نمونه‌گیری)^۴ برای انتخاب خانوارها است. در پیمایش مذکور همه استان‌ها پوشش داده شده‌اند؛ اما لزوماً همه استان‌ها در نمونه‌گیری انتخاب نشده‌اند، زیرا نمونه‌گیری براساس استان طبقه‌بندی نشده است. برای انتخاب واحدهای اولیه و ثانویه نمونه‌گیری از جدیدترین داده‌های سرشماری در سال ۱۳۹۵ استفاده شده است.

متغیر وابسته در این تحقیق، نگرش نسبت به مهاجران خارجی است که با تعداد پنج گویه سنجیده شده است. متغیرهای مستقل شامل اعتماد اجتماعی بین‌فردی، اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و اعتماد اجتماعی نهادی بودند. اعتماد بین‌شخصی و اعتماد تعمیم‌یافته هر کدام با سه گویه و اعتماد نهادی با ۱۸ گویه مورد سنجش قرار گرفته شده‌است. اعتماد بین‌فردی به میزان اعتماد افراد به نزدیکان و آشنایان اشاره دارد. اعتماد تعمیم‌یافته نشان‌دهنده اعتماد به افراد غریبه است. اعتماد نهادی حاصل اعتماد مردم به ارگان‌ها و سازمان‌های داخل کشور است (تونکيس و همس، ۱۳۸۷). تمام متغیرها با طیف لیکرت سنجیده شدند. برای مثال، اعتماد به بانک‌ها و پلیس در دسته اعتماد نهادی قرار می‌گیرد، اعتماد به افرادی از ادیان یا کشورهای دیگر در دسته اعتماد تعمیم‌یافته و اعتماد به اعضای خانواده و همسایگان نمایانگر اعتماد بین‌فردی است. متغیرهای زمینه‌ای این تحقیق شامل سن، جنس، وضعیت تأهل و تحصیلات است. اعتبار گویه‌های مورد استفاده برای سنجش متغیرهای این تحقیق توسط متخصصان بررسی و تأیید شد. پایایی نگرش نسبت به مهاجران خارجی و ابعاد اعتماد اجتماعی با آلفای کرونباخ بررسی و سازگاری درونی آنها تأیید شد.

¹ World Values Survey Wave-7

² Primary Sampling Units

³ Secondary Sampling Units

⁴ Tertiary Sampling Units

یافته‌ها

یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که زنان ۵۰/۱ درصد نمونه را به خود اختصاص داده‌اند. اکثریت پاسخگویان ۳۰ تا ۳۹ ساله بوده‌اند. یافته‌ها نشان داد که ۶۵/۳ درصد نمونه متأهل بوده‌اند. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که ۴۱ درصد نمونه دارای تحصیلات دانشگاهی و در مقابل ۲/۸ درصد بی‌سواد بوده‌اند.

جدول ۱. توزیع نمونه برحسب ویژگی‌های جمعیتی-اجتماعی

جنس	تعداد	درصد
زن	۵۱۶	۵۰/۱
مرد	۵۱۴	۴۹/۹
سن	تعداد	درصد
۱۸-۲۹	۲۴۸	۲۴/۱
۳۰-۳۹	۲۷۵	۲۶/۷
۴۰-۴۹	۲۴۳	۲۳/۶
۵۰-۵۹	۱۳۵	۱۳/۱
۶۰ و بالاتر	۱۲۹	۱۲/۵
وضعیت تاهل	تعداد	درصد
متاهل	۶۷۳	۶۵/۳
مجرد	۳۵۵	۳۴/۵
تحصیلات	تعداد	درصد
بی‌سواد	۲۹	۲/۸
ابتدایی	۹۶	۹/۳
راهنمایی	۹۷	۹/۴
دیپلم	۳۸۳	۳۷/۲
دانشگاهی	۴۲۲	۴۱/۰

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که حدود ۵۸ درصد از نمونه دارای اعتماد نهادی در سطح متوسط هستند، در حالی که تقریباً ۲۸ درصد از نمونه دارای اعتماد نهادی بالا بوده‌اند. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد که حدود ۵۵ درصد از نمونه در سطح متوسط از اعتماد تعمیم‌یافته برخوردارند، در حالی که حدود ۱۹ درصد این نوع اعتماد را در سطح بالا دارند. بیشتر پاسخ‌دهندگان (۸۴/۳ درصد) دارای اعتماد بین‌شخصی بالا بوده‌اند. علاوه بر این، تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که حدود ۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان نگرش متوسطی نسبت به مهاجران خارجی در کشور دارند. نگرش متوسط به این معناست که آن افراد نگرش مثبت یا منفی نسبت به مهاجران خارجی ندارند. حدود ۲۸ درصد از نمونه نگرش رو به مثبت و در مقابل حدود ۲۲ درصد نگرش رو به منفی نسبت به مهاجران خارجی دارند.

جدول ۲. توزیع نمونه برحسب ابعاد اعتماد اجتماعی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی

متغیر				
تعداد				
درصد				
درصد معتبر				
میانگین (انحراف معیار)				
۴۹/۹۵ (۸/۸۷)				
اعتماد نهادی				
پایین	۱۱۳	۱۱/۰	۱۳/۵	
متوسط	۴۸۷	۴۷/۳	۵۸/۳	
بالا	۲۳۵	۲۲/۸	۲۸/۱	
اظهار نشده	۱۹۵	۱۸/۹	-	
اعتماد تعمیم‌یافته				
پایین	۲۵۹	۲۵/۱	۲۶/۵	
متوسط	۵۳۶	۵۲/۰	۵۴/۷	
بالا	۱۸۴	۱۷/۹	۱۸/۸	
اظهار نشده	۵۱	۵/۰	-	
۹/۷۴ (۱/۳۸)				
اعتماد بین‌شخصی				
پایین	۹	۰/۹	۰/۹	
متوسط	۱۵۲	۱۴/۸	۱۴/۸	
بالا	۸۶۳	۸۳/۸	۸۴/۳	
اظهار نشده	۶	۰/۶	-	
۸/۳۶ (۳/۸۵)				
نگرش نسبت به مهاجران خارجی				
منفی	۲۰۴	۱۹/۸	۲۱/۹	
متوسط	۴۶۵	۴۵/۱	۴۹/۹	
مثبت	۲۶۲	۲۵/۴	۲۸/۱	
اظهار نشده	۹۹	۹/۶	-	

با توجه به یافته‌های جدول ۳ مشخص شد که بین اعتماد بین‌شخصی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این مهم به این معناست که افزایش اعتماد بین‌شخصی با افزایش نگرش مثبت نسبت به مهاجران خارجی همراه است. بین اعتماد نهادی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی رابطه آماری معنی‌داری وجود ندارد. با وجود این، افزایش اعتماد نهادی با افزایش نگرش مثبت به مهاجران خارجی همبسته است. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که بین اعتماد تعمیم‌یافته و نگرش نسبت به مهاجران خارجی همبستگی آماری معنی‌داری وجود دارد. افزایش اعتماد تعمیم‌یافته با افزایش نگرش مثبت نسبت به مهاجران خارجی همراه است. به‌علاوه، افزایش سن با کاهش معنی‌دار نگرش مثبت به مهاجران خارجی همراه است.

جدول ۳. همبستگی نگرش نسبت به مهاجران خارجی با متغیرهای ابعاد اعتماد اجتماعی و سن

متغیر	ضریب همبستگی	معنی‌داری
اعتماد بین‌شخصی	۰/۰۶۸	۰/۰۴۰
اعتماد نهادی	۰/۰۰۸	۰/۸۳۱
اعتماد تعمیم‌یافته	۰/۲۶۷	<۰/۰۰۱
سن	-۰/۰۸۳	۰/۰۱۲

جدول ۴ نشان می‌دهد که میانگین نمره نگرش نسبت به مهاجران خارجی براساس وضعیت تأهل تفاوت آماری معنی‌داری دارد. افراد مجرد در مقایسه با افراد متأهل نگرش مثبت‌تری به مهاجران خارجی دارند. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که افراد بی‌سواد در مقایسه با سایر گروه‌های تحصیلی نگرش مثبت‌تری به مهاجران خارجی دارند. با این حال، اگر افراد بی‌سواد را کنار بگذاریم، می‌توان گفت که با افزایش سطح تحصیلات، نگرش نسبت به مهاجران خارجی مثبت‌تر می‌شود.

جدول ۴. میانگین نمره نگرش نسبت به مهاجران خارجی برحسب برخی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	آزمون	معنی‌داری
وضعیت تاهل			
متاهل	۸/۰۱	T = -۳/۸۹۲	<۰/۰۰۱
مجرد	۹/۰۳		
جنس			
زن	۸/۵۲	T = -۱/۲۲۸	۰/۲۲
مرد	۸/۲۱		
تحصیلات			
بی‌سواد	۹/۶۰	F = ۴/۸۹۱	<۰/۰۰۱
ابتدایی	۷/۴۳		
راهنمایی	۷/۷۰		
متوسطه	۸/۰۸		
دانشگاهی	۸/۸۹		

برای بررسی تأثیر ابعاد اعتماد اجتماعی بر نگرش نسبت به مهاجران خارجی، از تحلیل رگرسیون خطی چندمتغیره به روش گام‌به‌گام استفاده شده است. یافته‌های تحلیل رگرسیون در جدول ۵ نشان می‌دهد که در مدل نهایی با افزایش اعتماد تعمیم‌یافته، نگرش نسبت به مهاجران خارجی مثبت‌تر می‌شود. همچنین، یافته‌های نشان می‌دهد که افراد مجرد در مقایسه با افراد متاهل نگرش مثبت‌تری نسبت به مهاجران خارجی دارند. این یافته‌ها با نتایج آزمون دو متغیره هم‌هنگ است.

جدول ۵. تأثیر ابعاد اعتماد اجتماعی بر نگرش نسبت به مهاجران خارجی

مدل	متغیر	B	S.E	Beta	T	Sig.	ضریب تعیین شده تعدیل‌شده
۱	مقدار ثابت	۴/۷۹۳	۰/۵۱۱		۹/۳۷۷	$<۰/۰۰۱$	۰/۰۶۶
	اعتماد تعمیم‌یافته	۰/۵۳۲	۰/۰۷۲	۰/۲۵۹	۷/۳۴۷	$<۰/۰۰۱$	
۲	مقدار ثابت	۳/۴۸۸	۰/۶۲۹		۵/۵۴۵	$<۰/۰۰۱$	۰/۰۸۰
	اعتماد تعمیم‌یافته	۰/۵۲۸	۰/۰۷۲	۰/۲۵۸	۷/۳۵۱	$<۰/۰۰۱$	
	وضعیت تاهل (مجرد بودن)	۰/۹۷۱	۰/۲۷۷	۰/۱۲۳	۳/۵۱۱	$<۰/۰۰۱$	

بحث و نتیجه‌گیری

اعتماد اجتماعی، به‌عنوان یکی از ارکان اصلی سرمایه اجتماعی، نقشی حیاتی در انسجام و پویایی جامعه ایفا می‌کند. این مفهوم به‌ویژه در زمینه‌هایی چون پرورش سرمایه انسانی، حفظ میراث فرهنگی و توسعه اقتصادی کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (محسنی تبریزی و شیرعلی، ۱۳۸۸). در زمینه تعامل با مهاجران خارجی، اشکال مختلف اعتماد اجتماعی به‌عنوان بسترهایی کلیدی در شکل‌دهی نگرش‌های شهروندان نسبت به مهاجران خارجی عمل می‌کنند. اعتماد بین‌شخصی و اعتماد تعمیم‌یافته، به‌عنوان عنصری بنیادین، شامل دیدگاه‌های مثبت افراد نسبت به سایرین است. در مقابل، اعتماد نهادی بر اعتماد مردم به نهادهای داخلی کشور تأکید دارد (تونکس و همس، ۱۳۸۷).

مطالعه حاضر به بررسی رابطه بین ابعاد اعتماد اجتماعی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی، با استفاده از تحلیل ثانویه داده‌های موج هفتم پیمایش ارزش‌های جهانی (۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰)، پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که زنان ۵۰/۱ درصد و مردان ۴۹/۹ درصد از نمونه را به خود اختصاص داده‌اند. اکثریت پاسخ‌دهندگان در گروه سنی ۳۰ تا ۳۹ سال قرار داشتند. یافته‌ها نشان داد که ۶۵/۳ درصد از نمونه متاهل بوده‌اند. تحلیل داده‌ها نشان داد که ۴۱ درصد از نمونه دارای تحصیلات دانشگاهی و در مقابل ۲/۸ درصد بی‌سواد بودند. حدود ۵۸ درصد از نمونه دارای اعتماد نهادی در سطح متوسط هستند، در حالی که تقریباً ۲۸ درصد از نمونه دارای اعتماد نهادی بالا بوده‌اند. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد که حدود ۵۵ درصد از نمونه در سطح متوسط از اعتماد تعمیم‌یافته برخوردارند، در حالی که حدود ۱۹ درصد این نوع اعتماد را در سطح بالا دارند. بیشتر پاسخ‌دهندگان (۸۴/۳ درصد) دارای اعتماد بین‌شخصی بالا بوده‌اند.

یافته‌ها نشان داد که حدود ۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان نگرش متوسطی نسبت به مهاجران خارجی در کشور داشتند. بنابراین می‌توان گفت که نیمی از نمونه نگرش الزاماً مثبت یا منفی نسبت به مهاجران خارجی ندارند. حدود ۲۸ درصد از نمونه نگرشی روبه مثبت و در مقابل، حدود ۲۲ درصد نگرشی روبه منفی نسبت به مهاجران خارجی داشتند. آزمون‌های دو متغیره نشان داد که با افزایش اعتماد بین‌شخصی و اعتماد تعمیم‌یافته، نگرش نسبت به مهاجران خارجی مثبت‌تر می‌شود. این یافته را می‌توان منطبق با

نتایج برخی مطالعات قبلی (Herrerros & Criado, 2009; Rustenbach, 2010) دانست. در این مطالعه رابطه معنی‌داری بین اعتماد نهادی و نگرش نسبت به مهاجران خارجی مشاهده نشد، که با نتایج برخی از مطالعات پیشین (Pass & Halapuu, 2015) مطابقت ندارد. با افزایش سن، نگرش نسبت به مهاجران خارجی منفی‌تر شد. همچنین، افراد مجرد و کسانی که دارای تحصیلات دانشگاهی بودند، نگرش مثبت‌تری به مهاجران خارجی داشتند. در عین حال، برخی مطالعات پیشین رابطه غیرمعنی‌داری بین تحصیلات و نگرش نسبت به مهاجران خارجی را نشان داده‌اند، که این موضوع با یافته‌های این مطالعه همخوانی ندارد (Mayda, 2004). در مطالعه حاضر تلاش شد به سه پرسش اصلی پاسخ داده شود: ایرانیان چه نگرشی نسبت به مهاجران خارجی دارند؟ آیا اعتماد اجتماعی بر نگرش آن‌ها نسبت به مهاجران تأثیرگذار است؟ کدام بُعد اعتماد اجتماعی بیشترین تأثیر را بر نگرش نسبت به مهاجران خارجی دارد؟

در پاسخ به سؤال اول و براساس داده‌های توصیفی، باید گفت که حدود نیمی از ایرانیان نگرشی خنثی نسبت به مهاجران خارجی دارند. در پاسخ به سؤال دوم و براساس روابط دو متغیره، باید اذعان کرد که اعتماد بین‌شخصی و اعتماد تعمیم‌یافته همبستگی معنی‌داری با نگرش نسبت به مهاجران خارجی دارند. با وجود این، تحلیل رگرسیون خطی نشان داد که با کنترل دیگر متغیرها، فقط بُعد اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته تأثیری معنی‌دار بر نگرش نسبت به مهاجران خارجی دارد. در نهایت در پاسخ به سؤال سوم و براساس ضرایب رگرسیون استاندارد و نیز سطح معنی‌داری، باید خاطر نشان کرد که اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته نقش مهم‌تری در نگرش نسبت به مهاجران خارجی دارد.

مهاجران خارجی می‌توانند تأثیرات متناقضی بر کشور مقصد بگذارند. در بررسی این تأثیرات، توجه به تعداد و کیفیت مهاجران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از آنجایی که اطلاعات دقیقی درباره تعداد و کیفیت مهاجران خارجی در ایران در دسترس نیست، از این‌رو بیشتر بر تفاسیر و تحلیل‌های در دسترس تأکید می‌شود. ترکیب‌های سنی، جنسی، تحصیلی و به‌طور خاص ترکیب شغلی مهاجران خارجی در دسترس نیست. اطلاعات درباره اینکه مهاجران خارجی به‌طور دقیق در چه مناطق جغرافیایی از کشور و در چه بخش‌ها و مشاغل اقتصادی حضور دارند، می‌تواند در تدوین سیاست‌های دقیق مهاجرتی مفید باشد. بخشی از نگرش منفی شهروندان نسبت به مهاجران خارجی متأثر از همین فقدان اطلاعات دقیق درباره مهاجران است. رسانه‌ای شدن برخی از کژرفتاری‌های مهاجران و بازتاب گسترده آن در فضای مجازی می‌تواند تأثیر زیادی بر نگرش شهروندان نسبت به مهاجران خارجی بگذارد، که ممکن است تصویر دقیقی نباشد. این به معنای آن نیست که حضور مهاجران خارجی به‌طور مطلق مفید است و پیامدهای منفی اجتماعی و اقتصادی نخواهد داشت.

در سال‌های اخیر، به‌دلیل حضور گسترده مهاجران خارجی در کشور، مباحث نظری و اجتماعی متعددی پیرامون حضور آنان در جامعه شکل گرفته است. این مقاله تلاش کرد یکی از عوامل مؤثر بر نگرش نسبت به مهاجران خارجی را مورد بررسی قرار دهد. باتوجه به تأثیر مهاجران خارجی بر رشد اقتصادی و پویایی جامعه، و براساس یافته‌های این پژوهش، تقویت اعتماد اجتماعی می‌تواند زمینه‌ساز پذیرش بیشتر آنان و کاهش ناهنجاری‌های احتمالی شود. همچنین، تمرکز بر گروه‌های سنی بالاتر و افراد دارای سطح تحصیلات پایین‌تر می‌تواند در این زمینه مؤثر واقع شود. بهبود عملکرد نهادهای دولتی و ارتقای سطح شفافیت و پاسخگویی آن‌ها، گامی اساسی در افزایش اعتماد نهادی و شکل‌گیری نگرش مثبت‌تر نسبت به مهاجران خارجی است. علاوه بر این، برگزاری رویدادهای فرهنگی مشترک میان شهروندان ایرانی و مهاجران می‌تواند بستر مناسبی برای تقویت تعاملات اجتماعی، ایجاد درک متقابل، و افزایش سطوح اعتماد بین‌شخصی و تعمیم‌یافته فراهم آورد. چنین تعاملاتی زمینه‌ساز همزیستی مسالمت‌آمیز بوده و امکان بهره‌گیری از ظرفیت‌های مهاجران در مسیر توسعه ملی را فراهم می‌سازد. با اتخاذ این رویکردها، می‌توان به‌سوی جامعه‌ای فراگیرتر و پذیراتر گام برداشت که در آن، مهاجران نه به‌عنوان تهدید، بلکه به‌مثابه فرصت‌هایی ارزشمند در نظر گرفته شوند.

منابع

- اسمیت، الیوت آر؛ مکی، دیان ام (۱۳۹۲). *روانشناسی اجتماعی*، (اردشیر اسدی و دیگران، مترجم) انتشارات وانیلا.
بیگووند، سعید؛ رجبیلو، جعفر (۱۳۹۳). تحلیل جامعه‌شناختی نگرش مردم نسبت به مهاجران خارجی. *مطالعات جامعه‌شناختی ایران*، ۴ (۱۴)، ۴۵-۵۸. <https://sanad.iau.ir/Journal/ssi/Article/1069650>
پاداشی اصل، خورشید؛ عباس زاده، محمد؛ آقایی، توکل (۱۴۰۳). مطالعه کیفی عوامل زمینه‌ساز مهاجرت زنان به آمریکا؛ مورد مطالعه، مهاجران زن ایرانی در دانشگاه‌های شهر بوستون آمریکا. *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۱۶ (۳)، ۱۰۹-۱۳۶. <https://doi.org/10.22035/isih.2024.5069.4873>
تاجبخش، کیان (۱۳۸۵). *سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*. نشر شیرازه.
تونکس، فران؛ همس، لزی (۱۳۸۲). *اعتماد و سرمایه اجتماعی*. (محمدتقی دلفروز، مترجم). انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

- رحیمی، کاظم (۱۳۹۹). نگاهی جامع بر نظریه‌های مهاجرت. رویکردهای پژوهشی نو در علوم مدیریت، ۱(۱۷)، ۱۵۱-۱۵۸.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1677133>
- زرقانی، هادی؛ سجادی قیداری، حمدالله (۱۳۹۳). درآمدی بر مهاجرت و امنیت. انتشارات انجمن ژئوپلیتیک ایران.
- سجادپور، سید محمد کاظم (۱۳۸۴). چارچوب‌های مفهومی و عملیاتی در مدیریت و مهاجرت بین‌المللی (مطالعه موردی ایران). *تحقیقات جغرافیایی*، ۲۰ (۳)، ۳۰-۹.
<https://sid.ir/paper/29839/fa>
- شاطریان، محسن؛ عسکری کوبری، اسما؛ فخری، فاطمه (۱۳۹۵). مطالعه و بررسی نگرش مردم شهر آران و بیدگل نسبت به مهاجران افغانی ساکن در بافت‌های فرسوده. همایش ملی بافت‌های فرسوده و تاریخی شهری.
<https://sid.ir/paper/875547/fa>
- شاطریان، محسن؛ نظری، حامد؛ امام علی زاده، حسین (۱۳۹۵). بررسی رابطه ارزش‌های فرهنگی و نگرش نسبت به مهاجران افغانستانی. *مطالعات میان فرهنگی*، ۱۱ (۲۹)، ۱۶۵-۱۴۳.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1395.11.29.5.4>
- شاطریان، محسن؛ گنجی‌پور، محمود (۱۳۸۹). تاثیر مهاجرت افغان‌ها بر شرایط اقتصادی و اجتماعی شهر کاشان. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱ (۳)، ۸۳-۱۰۲.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1389.1.3.5.8>
- شریفی، علی؛ شهنازی، روح‌اله (۱۴۰۲). مهاجرت و توسعه: آورده‌های مهاجرت‌های بین‌المللی برای کشورهای مبدأ. *تداوم و تغییر اجتماعی*، ۲ (۲)، ۳۰۷-۳۳۷.
<https://doi.org/10.22034/jssc.2023.19871.1075>
- صادقی، رسول؛ غفاری، غلامرضا؛ رضایی، مریم (۱۳۹۷). بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر تمایل به مهاجرت در ایران. *مطالعات جمعیتی*، ۴ (۲)، ۸۳-۱۰۸.
https://jips.nipr.ac.ir/article_102534.html
- فتحی، زهرا (۱۴۰۱). بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و شادکامی اجتماعی (مورد مطالعه: جوانان شهر فیروزآباد) [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز].
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی. (سعید چاووشیان، مترجم). نشر نی.
- مارتین، فیلیپ؛ ویگرن، جوناس (۱۳۸۶). مهاجرت بین‌المللی: رویارویی با چالش‌ها. (ابوالقاسم ناظمی و محمد عاملی خراسکانی، مترجم). انتشارات بازرگانی.
- محسنی تبریزی، علیرضا؛ شیرعلی، اسماعیل (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی دانشجویان ایرانی خارج از کشور (مورد پژوهشی دانشگاه‌های آلمان). پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۵ (۲)، ۱۵۱-۱۷۶.
https://journal.irphe.ac.ir/article_702652.html
- محمودیان، حسین (۱۴۰۱). مهاجرت در ایران. انتشارات سمت.
- محمودیانی، سراج‌الدین؛ محمودیان، حسین (۱۳۹۷). بررسی وضعیت مهاجرت داخلی و شهرنشینی در ایران (با تاکید بر دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۵). گزارش طرح پژوهشی، دانشگاه تهران و صندوق جمعیت ملل متحد.
- وثوقی، فاطمه؛ محسنی، محمدرضا (۱۳۹۵). بررسی نگرش شهروندان مشهدی نسبت به مهاجران خارجی مقیم مشهد. *تحقیقات جغرافیایی*، ۳۱ (۲)، ۴-۱۸.
<http://georesearch.ir/article-1-51-fa.html>
- ویکس، جان (۱۳۹۵). جمعیت: مقدمه‌ای بر مفاهیم و موضوعات. (اله میرزایی، مترجم). انتشارات موسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور.
- Bigvand, S., Rajablou, J. (2014). Sociological analysis of people's attitudes towards foreign immigrants. *Sociological Studies of Iran*, 4(14), 45-58. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/Journal/ssi/Article/1069650>
- Chandler, C.R., Tsai, Y.M. (2001). Social factors influencing immigration attitudes: An analysis of data from the General Social Survey. *The Social Science Journal*, 38(2), 177-188. [https://doi.org/10.1016/S0362-3319\(01\)00106-9](https://doi.org/10.1016/S0362-3319(01)00106-9)
- Collinson, S. (1999). *Globalization and the dynamics of international migration: Implications for refugee regime* (Working Paper No. 1). UNHCR. <https://www.refworld.org/reference/research/unhcr/1999/en/87410>
- Facchini, G., Mayda, A.M. (2008). From individual attitudes towards migrants to migration policy outcomes: Theory and evidence. *Economic Policy*, 23(56), 652-713. <https://econpapers.repec.org/RePEc:iza:izadps:dp3512>
- Faist, T. (2002). *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford University Press.
- Fassmann, H., Musil, E. (2013). *Conceptual framework for modelling longer term migratory, labor market and human capital processes* (Working Paper No. 1). University of Vienna. <http://webizmus.ro/seemig/wp-content/uploads/2014/11/SEEMIG-Conceptual-framework-for-modelling-longer-term-migratory-labour-market-and-human-capital-processes.pdf>
- Fathi, Z. (2023). Investigating the relationship between social trust and social happiness (case study: youth in Firuzabad city) [Master's thesis, Shiraz University]. [In Persian].
- Frantz, C. M., Cuddy, A.J., Burnett, M., Ray, H., Hart, A. (2004). A threat in the computer: The race implicit association test as a stereotype threat experience. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(12), 1611-1624.
<https://doi.org/10.1177/0146167204266650>
- Giddens, A. (2007). *Sociology*. (S. Chavushian, Trans.). Ney Publishing. [In Persian].
- Greenberg, J., Landau, M., Kosloff, S., Solomon, S. (2009). How our dreams of death transcendence breed prejudice, stereotyping and conflict: Terror management theory? In T. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping and discrimination* (pp. 309-322). Psychology Press.
- Herreros, F., Criado, H. (2009). Social trust, social capital and perceptions of immigration. *Political Studies*, 57(2), 337-355.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2008.00738.x>
- Lewis, W.A. (1954). Economic development with unlimited supplies of labour. *The Manchester School*, 22(2), 139-191.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9957.1954.tb00021.x>
- Macleod, J. (2009). *Ain't no making it: Aspirations and attainment in a low-income neighborhood*. Westview Press.
- Mahmoudian, H. (2023). *Migration in Iran*. Samt Publications. [In Persian].

- Mahmoudiani, S., Mahmoudian, H. (2018). *Study of the status of internal migration and urbanization in Iran (with emphasis on the period 2011-2016)*. Report of Research, University of Tehran and UNFPA. [In Persian].
- Martin, P.L., Taylor, J.E. (1996). *Trade and migration: NAFTA and agriculture* (Vol. 30). Institute of International Economics. <https://www.researchgate.net/publication/227441422>
- Martin, Ph., Wigren, J. (2007). *International migration: Facing the challenges*. (A. Nazemi & M. Ameli Khoraskani, Trans.). Bazargani Publications. [In Persian].
- Massey, D., Aysa, M. (2005). *Social capital and international migration from Latin America*. United Nations. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/unpd_om_200606_p04_aysa-lastra.pdf
- Mayda, A.M. (2004). Who is against immigration? A cross-country investigation of individual attitudes toward immigration. *Review of Economics and Statistics*, 86(3), 510-530.
- Mera Lemp, M.J., Torres Vallejos, J., Guglielmetti Serrano, F. (2024). Chilean teachers' cultural threat and attitudes toward multiculturalism at school: The role of outgroup anxiety and intercultural sensitivity. *Revista Española de Pedagogía*, 82(289), 607-626.
- Mohseni Tabrizi, A.R., Shir Ali, E. (2009). Factors affecting the social confidence of the Iranian students studying overseas: A study of German universities. *Research and Planning in Higher Education*, 15(2), 151-176. [In Persian]. https://journal.irphe.ac.ir/article_702652.html
- Naveed, A., Wang, C. (2021). Can attitudes toward immigrants explain social integration in Europe? EU versus non-EU migrants. *Social Indicators Research*, 153(1), 345-383. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s11205-020-02492-8>
- Nishida, H. (1999). Cultural schema theory: Implications for intercultural communication. *International Journal of Intercultural Relations*, 23(5), 753-769. <https://awspntest.apa.org/record/2005-01619-017>
- Offe, C. (1996). *Modernity and the state: East, West*. Polity Press.
- Offe, C. (1999). How can we trust our fellow citizens? In M. E. Warren (Ed.), *Democracy and trust* (pp. 42-87). Cambridge University Press.
- Padashi Asl, K., Abbaszadeh, M., Aghayari, T. (2024). Qualitative study of background factors facilitating women's migration to the United States; Case study of Iranian women migrants in Boston universities. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 16(3), 109-136. [In Persian]. <https://doi.org/10.22035/isih.2024.5069.4873>
- Pass, T., Halapuu, V. (2015). *Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies* (Working Paper No. 2012-23). University of Tartu. https://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_23_12.pdf
- Pettigrew, T.F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1146/annurev.psych.49.1.65>
- Pettigrew, T.F., Tropp, L.R., Wagner, U., Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271-280. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.ijintrel.2011.03.001>
- Putnam, R.D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Rahimi, K. (2020). A comprehensive look at migration theories. *New Research Approaches in Management Sciences*, 1(17), 151-158. [In Persian]. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1677133>
- Ranis, G., Fei, J.C.H. (1961). A theory of economic development. *The American Economic Review*, 51(4), 533-565. <http://www.jstor.org/stable/1812785>
- Rustenbach, E. (2010). Sources of negative attitudes toward immigrants in Europe: A multi-level analysis. *International Migration Review*, 44(1), 53-77. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00798.x>
- Sadeghi, R., Ghaffari, G., Rezaei, M. (2018). The effects of social capital on tendency to emigration from Iran. *Iranian Population Studies*, 4(2), 83-108. [In Persian]. https://jips.nipr.ac.ir/article_102534.html
- Sajjadpour, S. M.K. (2005). Conceptual and operational frameworks in international migration and management (Case study of Iran). *Geographical Research*, 20(3), 9-30. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/29839/fa>
- Sharifi, A., Shahnazi, R. (2024). Migration and development: Benefits of international migration for origin countries. *Journal of Social Continuity and Change*, 2(2), 307-337. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/jssc.2023.19871.1075>
- Shaterian, M., Askari-Kaviri, A., Fakhri, F. (2016). Study and investigation of the attitude of the people of Aran and Bidgol towards Afghan immigrants living in dilapidated urban areas. National Conference on Dilapidated and Historical Urban Areas. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/875547/fa>
- Shatreriyan, M., Ganjipour, M. (2010). The impact of Afghan migration on the economic and social conditions of Kashan city. *Quarterly Journal of Urban Research and Planning*, 1(3), 83-102. [In Persian]. <https://dori.net/dor/20.1001.1.22285229.1389.1.3.5.8>
- Shatreriyan, M., Nazari, H., Emam-Alizadeh, H. (2016). Examining the relationship between cultural values and attitudes towards Afghanistan immigrants. *Intercultural Studies*, 11(29), 143-165. [In Persian].

- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1395.11.29.5.4>
- Smith, E.R., Mackey, D.M. (2013). *Social psychology*. (A. Asadi et al., Trans.). Vania Publications. [In Persian].
- Tajbakhsh, K. (2006). *Social capital: Trust, democracy and development*. Shirazeh Publishing. [In Persian].
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13(2), 65-93. <https://doi.org/10.1177/053901847401300204>
- Tajfel, H., Turner, J.C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Brooks/Cole.
- Tonkis, F., Hames, L. (2008). *Trust and social capital*. (M. Delforuz, Trans.). Cultural and Social Studies Research Institute Publications. [In Persian].
- Toto, M., Maurai, M., Marixsa, M. (2004). *Migration and immigration: A global view*. Greenwood Press.
- Vossughi, F., Mohseni, M.R. (2016). Investigation citizen attitudes toward foreign immigrants' resident in Mashhad. *Geographical Research*, 31(2), 4-18. [In Persian]. <http://georesearch.ir/article-1-51-fa.html>
- Ward, C., Masgoret, A.M. (2008). Attitudes toward immigrants, immigration, and multiculturalism in New Zealand: A social psychological analysis. *International Migration Review*, 42(1), 227-248. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2007.00119.x>
- Weeks, J. (2016). Population: An introduction to concepts and issues. (E. Mirzaei, Trans). Publications of the institute for comprehensive and specialized population studies and management. [In Persian].
- Zarghani, H., Sajjadi Qeidari, H. (2014). *An introduction to migration and security*. Iranian Association of Geopolitical Publications. [In Persian].
- Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review*, 61(2), 219-249. <https://doi.org/10.2307/213996>